

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken 1), heeft een aantal vragen voorgelegd aan de regering over de brief van 14 februari 2011 van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van de minister-president, minister van Algemene Zaken (TK 32 500 III nr. 8), inzake het verschaffen van inlichtingen over zakelijke belangen van (aspirant-) bewindspersonen, naar aanleiding van de verzoeken van het lid Schouw, gedaan tijdens de Regeling van werkzaamheden van 1, 8 en 10 februari 2011 en de antwoorden op diens schriftelijke vragen. De vragen zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Dijksma

De adjunct-griffier van de commissie,
Hendrickx

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Strekking art. 68 Grondwet
 - 2.1. Art. 68 GW en de reikwijdte van het ambt
 - 2.2. Art. 68 GW en de persoonlijke levenssfeer waaronder financiële belangen
 - 2.3. Art. 68 GW en de Wob
 - 2.4. Art. 68 GW en de vertrouwensregel
 - 2.5. Art. 68 GW en verantwoordelijkheid van ministers en de minister-president
3. Integriteitsbeleid
 - 3.1. De vervangingsregeling
 - 3.2. De regeling financiële belangen
 - 3.3. De effectiviteit en toereikendheid van de huidige regelgeving
 - 3.4. Toekomstige functies
 - 3.5. Maatschappelijke ontwikkelingen
 - 3.6. Internationale vergelijking
4. Casus
 - 4.1. Algemeen
 - 4.2. De minister van Defensie en de minister van Immigratie en Asiel
 - 4.3. De minister van Financiën
 - 4.4. De minister van Buitenlandse Zaken
 - 4.5. De staatssecretaris van Buitenlandse Zaken
 - 4.6. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie
 - 4.7. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 - 4.8. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

1. Inleiding

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van 14 februari jl. van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake het antwoord op schriftelijke vragen over de weigering om inlichtingen te verschaffen over zakelijke belangen van bewindspersonen. De leden van de VVD-fractie willen daarover graag enkele opmerkingen maken en een paar vragen aan de regering stellen.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 14 februari 2011 over de transparantie van zakelijke belangen van (aspirant-)bewindspersonen. Zij merken allereerst op dat de vragen die gesteld zijn door het lid Schouw over de zakelijke belangen van bewindspersonen met deze brief onvoldoende worden beantwoord. De regering meent echter dat zij onder de huidige regeling niet verplicht is om de gevraagde informatie te verschaffen. Hierdoor rijst bij deze leden de vraag of openbaarheid in kwesties als deze voldoende gewaarborgd is en of er geen behoefte bestaat aan krachtiger regelgeving om (de schijn van) belangenverstremming van bewindspersonen te voorkomen. Deze leden hebben hierover enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de SP-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de onderhavige brief. Zij zijn voorstander van een zo transparant mogelijk beleid met betrekking tot integriteit van bewindslieden. Bij hen leeft daarom een aantal vragen, in het bijzonder betreffende de zakelijke aangelegenheden van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Zij zullen deze vragen in het onderstaande aan de orde stellen.

De leden van de D66-fractie maken in hun bijdrage een onderscheid tussen vragen met betrekking tot de inlichtingenplicht van de regering zoals neergelegd in art. 68 GW, en het integriteitsbeleid ten aanzien van (kandidaat-)bewinds-personen, zoals vastgelegd in de brief van de minister-president van 20 december 2002 (TK 28 754, nr. 1). Aan dit onderscheid is in dit Verslag zo veel mogelijk recht gedaan.

De leden van de GroenLinks-fractie danken de regering voor haar brief over de transparantie van de zakelijke (niet-publieke) belangen van (aspirant-)be-windspersonen. Dat laat onverlet dat deze leden het een teleurstellende brief vinden, waarbij het exposé over de reikwijdte van de grondwettelijke informatieplicht van de ministers en de staatssecreta-rissen aan de afzonderlijke Kamers doet vermoeden dat de regering deze informatieplicht zo beperkt mogelijk denkt te kunnen uitleggen. Op grond hiervan willen deze leden een aantal vragen aan de regering voorleggen.

2. De strekking van art. 68 Grondwet

2.1. Art. 68 GW en de reikwijdte van het ambt

De brief van de minister begint met een beschouwing over art. 68 GW. Voor de leden van de VVD-fractie heeft art. 68 GW betrekking op informatie die het functioneren in het ambt van een bewindspersoon betreft en niet op aangelegenheden in de privésfeer (niet-publieke sfeer), tenzij het uiteraard zaken betreft die zijn of haar publieke functioneren beïnvloeden of dreigen te beïnvloeden. Als op enig moment blijkt dat de financiële en andere zakelijke belangen waar een voorziening voor is getroffen, het functioneren van de minister raken, dan zal er wel informatie ingevolge art. 68 GW moeten worden gegeven, zo menen de leden van de VVD-fractie, maar niet eerder.

Een bewindspersoon draagt, zo staat in de brief, de verantwoordelijkheid om niet deel te nemen aan de besluitvorming over zaken die zijn of haar partner, kinderen, andere familie, zakenrelaties, (ex-)belangen of vroegere functies raken, voor zover deelneming in strijd zou komen met een goede ambtsuitoefening. De leden van de VVD-fractie vragen zich af wat onder «andere familie» wordt verstaan. En in hoeverre kunnen «(ex-)belangen of vroegere functies» aan de orde zijn, en hoever strekt dat zich uit. Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een nadere uitleg over deze passage in de brief.

De leden van de D66-fractie vragen waarop de regering haar mening baseert, dat de inlichtingenplicht ex art. 68 GW. slechts betrekking heeft op informatie die het functioneren van bewindspersonen in hun ambt betreft? De leden van de D66-fractie vonden die gedachte niet in de brief van de regering van 21 januari 2002 (TK 28 362, nr. 2) over de reikwijdte van het betreffende artikel. Betreft het hier een nieuw staatrechtelijk inzicht van de regering?

Voorts vragen deze leden of de Kamer het tot zijn taak mag rekenen het handelen van bewindspersonen te controleren op het voorkomen van belangenverstrengeling? Erkent de regering dat die controle wordt vergemakkelijkt als de Kamer weet welke belangen bewindspersonen en hun relaties hebben?

Zou het daarom goed zijn als deze informatie uit eigen beweging door de regering of de bewindspersonen aan de Kamer wordt verstrekt? Waarom zou, indien de Kamer bij gebreke van informatie uit eigen beweging, hieromtrent inlichtingen van een bewindspersoon vraagt, dat niet vallen onder de inlichtingenplicht van art. 68 GW?

Bij de leden van de GroenLinks-fractie rijst, door de inhoud van de onderhavige brief, het vermoeden dat de regering de informatieplicht in deze aangelegenheden zo beperkt mogelijk denkt te kunnen uitleggen. Zij veronderstellen dat de informatieplicht alleen beperkt is in de gevallen waarin het belang van de staat in het geding is of natuurlijke belemmeringen aanwezig zijn. De regering lijkt echter een derde beperkingsgrond aannemelijk te achten, die zich laat omschrijven als de grenzen van de ministeriële verantwoordelijkheid. Zelfs als deze beperkinggrond bestaat, dan nog is het aan de Kamers om te bepalen of daarvan sprake is, zo betogen deze leden..

2.2. Art. 68 GW en de persoonlijke levenssfeer waaronder financiële belangen

Voor de leden van de VVD-fractie is het de vraag of de financiële en andere zakelijke belangen van bewindspersonen openbaar moeten zijn, alsmede de getroffen regeling voor het op afstand zetten van de belangen. Zoals bekend komen de financiële en andere zakelijke belangen van bewindslieden aan de orde bij de kabinetsformatie. Als de kandidaat in kwestie inderdaad bewindspersoon wordt, wordt er ofwel afstand van de belangen gedaan ofwel er wordt een regeling voor die financiële en andere zakelijke belangen getroffen. Over de inhoud van die belangen en de getroffen regeling worden geen mededelingen gedaan.

Het spreekt voor de leden van de VVD-fractie vanzelf dat bewindspersonen gedurende hun ambtstermijn zelf geen enkele invloed en zeggenschap over hun financiële en zakelijke belangen, die op afstand zijn gezet, hebben. Een goede regeling is dan ook noodzakelijk, want belangenverstremming moet te allen tijde worden voorkomen. Hier bevinden we ons op het snijvlak van transparantie, het voorkomen van belangenverstremming en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Naar de mening van de leden van de VVD-fractie mogen we in dezen niet voorbij gaan aan de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Ook bewindslieden hebben daar recht op.

De leden van de D66-fractie vragen waarom de regering ervoor kiest een beroep op bescherming van de persoonlijke levenssfeer niet te zien als een aspect van het belang van de staat in de zin van art. 68 GW, zoals in de vorengenoemde brief van 21 januari 2002. Het handhaven van het recht op eerbieding van de persoonlijke levenssfeer, zoals vastgelegd in artikel 10 GW, is toch onmiskenbaar een belang van de staat? Is het niet ook een belang van de staat dat goede aspirant-bewindspersonen zich beschikbaar blijven stellen voor het ambt van minister en staatssecretaris en er geen zorgen over hoeven te hebben, dat zij verplicht zouden kunnen worden het parlement inlichtingen te verstrekken die onmiskenbaar een privé-karakter hebben, tenzij een publiek belang zwaarder moet wegen dan het privébelang?

De regering stelt dat de Kamer niet, met een beroep op art. 68 GW, een minister een verslag kan vragen van een vakantiereis die hij met zijn familie heeft doorgebracht, maar weer wel indien hij zijn vakantie in de villa van een buitenlands staatshoofd heeft doorgebracht. Dat impliceert, naar de mening van de aan het woord zijnde leden, dat de vraag of artikel 68 GW van toepassing is afhankelijk wordt van het antwoord op de gevraagde inlichtingen. Is dat niet onbruikbaar als criterium voor het bepalen van de omvang van een recht? Wat is er tegen om de vraag «Waar heeft u uw vakantie doorgebracht?» altijd onder het bereik van art. 68 GW te laten vallen en het aan de bewindspersoon over te laten of hij daarop wil antwoorden met hetzij een volledig antwoord, hetzij de mededeling dat dit geheel of gedeeltelijk een privéaangelegenheid is en dat het belang van de staat zich verzet tegen het geven van inlichtingen daaromtrent?

De regering stelt voorts dat aan een minister wel vragen gesteld kunnen worden over zijn persoonlijke financiën of die van een familielid, indien er aanleiding ontstaat om te vermoeden dat die persoonlijke financiën zijn publieke functioneren beïnvloeden, of omgekeerd. Dat impliceert dat zoiets moeilijk meetbaars als de aanwezigheid van «vermoedens» bepalend is voor de vraag of art. 68 GW. van toepassing is. Geeft dat niet te veel aanleiding tot discussie over de interpretatie van artikel 68 GW? Wat is ertegen om een vraag als «Bezit u aandelen Shell?» altijd onder het bereik van art. 68 GW te laten vallen en het aan de bewindspersoon over te laten of hij daarop wil antwoorden met hetzij «ja» of «nee», hetzij de mededeling dat dit een privéaangelegenheid is en dat het belang van de staat zich verzet tegen het geven van inlichtingen daaromtrent?

De leden van de GroenLinks-fractie verbazen zich enigszins over de stelligheid van de regering dat het belang van openbaarheid als middel om de schijn van verstrengeling van de publieke en niet-publieke sfeer te voorkomen niet afdoet aan het uitgangspunt dat de informatieplicht zich niet uitstrekt tot de niet-publieke sfeer van de bewindspersoon. Daarnaast lijkt de minister te suggereren dat de Kamers niet al te zeer kunnen treden in de privésfeer van bewindspersonen als het gaat om mogelijke verstrengelingen tussen particuliere en publieke belangen van deze personen. Deze leden ontkomen er echter niet aan om te veronderstellen dat de vraag in hoeverre de bewindspersoon ervoor zorg heeft gedragen dat zijn publieke en persoonlijke sfeer gescheiden is slechts te beantwoorden valt door zich een precies beeld te vormen van de persoonlijke zakelijke belangen van de aspirant-bewindspersoon. Deze leden roepen graag in herinnering dat na het aantreden van het huidige kabinet de minister van Algemene Zaken bevestigde dat alle bewindspersonen hun persoonlijke zakelijke belangen op afstand hadden geplaatst, maar dat in de media vernomen kon worden dat met name de minister van Immigratie en Asiel daar bepaaldelijk niet in was geslaagd. De leden persisteren daarom in het adagium: «vertrouwen is goed, maar controle is beter».

2.3. Art. 68 GW en de Wob

In de brief van de regering over de reikwijdte van art. 68 GW van 21 januari 2002 werd gesteld, zo betogen de leden van de D66-fractie, dat de verhouding tussen regering en parlement niet wordt bepaald door de Wob, en dat in het algemeen de afweging of het belang van de staat zich verzet tegen het verstrekken van inlichtingen aan een Kamerlid een zwaardere moet zijn dan de vraag of een verzoek op grond van de Wob kan worden geweigerd. Hoe moet in dit licht de passage in de recente brief van de regering over de Wob worden begrepen, zo vragen zij. Waarom houdt de regering een betoog over het belang van openbaarheid voor zover dat aanvullend is op de plicht van artikel 68 GW? Is dit een poging om te onderbouwen dat de plicht van art. 68 GW – anders dan tot op heden algemeen wordt aangenomen – minder ver, of in ieder geval niet verder reikt dan de Wob?

2.4. Art. 68 GW en de vertrouwensregel

De leden van de PvdA-fractie krijgen de indruk dat de regering lijkt te stellen dat het uitgangspunt in de huidige situatie is dat bewindspersonen na hun aantreden per definitie het vertrouwen van de volksvertegenwoordiging genieten totdat het tegendeel gebleken is. Vandaar dat volgens de regering een minister slechts gevraagd kan worden in hoeverre hij zorg heeft gedragen dat publieke en persoonlijke sfeer gescheiden zijn zodra er aanleiding ontstaat om te vermoeden dat de persoonlijke financiën of die van een familielid het publieke functioneren beïnvloeden, of omgekeerd.

Voor controle door de Kamer, voorafgaand aan beëdiging, op de vraag of het publieke functioneren van bewindslieden al dan niet wordt of kan worden beïnvloed door hun niet-publieke belangen zou binnen de huidige constellatie volgens de regering dan ook geen plaats zijn. Is dit een juiste weergave van het standpunt van de regering?

De leden van de PvdA-fractie merken op basis van deze redenering op dat er dan sprake lijkt te zijn van een lacune in de regelgeving voor wat betreft het effectief voorkomen van de schijn van belangenverstremgeling en de rol die het parlement hierbij speelt of zou kunnen spelen. In de huidige situatie kan de Kamer pas ingrijpen op het moment dat er sprake blijkt te zijn van belangenverstremgeling. Het kan echter ook voorkomen dat op een later moment blijkt dat er eerder al – in principe zelfs al op het moment van beëdiging – sprake was van belangenverstremgeling, terwijl dat op het moment zelf nog niet duidelijk was. Een dergelijke situatie had voorkomen kunnen worden als er vooraf controle door de Kamer had plaatsgevonden op zakelijke en financiële belangen. De regering verwijst naar landen waar dit inderdaad gebeurt, zoals de «advice and consent» procedure in de Amerikaanse senaat, maar lijkt er bezwaar tegen te hebben om zoiets in Nederland te realiseren.

De leden van de PvdA-fractie vragen of de regering deze bezwaren van een nadere toelichting zou kunnen voorzien, zeker omdat de voordelen van controle door de Kamer vooraf voor de beoordeling van de mate van transparantie en het voorkomen van belangverstremgeling, evident lijken. De huidige regeling komt overeen met het karakter van de verhouding van bewindslieden en de Staten-Generaal in Nederland en we moeten ons hoeden voor het overnemen van regels zoals die elders gelden, zo waarschuwt de regering. Kan de regering aangeven waarom een regeling met controle vooraf door de Kamer, zoals bijvoorbeeld de «advice and consent» procedure in de Verenigde Staten, volgens haar hier tot problemen zou leiden? Wat zouden de negatieve gevolgen van controle vooraf door de Kamer kunnen zijn? Heeft de regering in dit kader de voor- en nadelen afgewogen? Zo ja, wat zijn de uitkomsten hiervan?

De regering draagt in haar brief als enig concreet bezwaar tegen controle vooraf door de Kamer aan dat de implicatie van belangenverstremgeling op een later moment geen reden meer kan zijn voor het verlies van vertrouwen in een bewindspersoon omdat de Kamer dit vooraf heeft kunnen controleren. De leden van de PvdA vragen zich af in hoeverre dit ook op gaat als de implicatie van belangenverstremgeling pas is ontstaan nadat de aanvankelijke controle door de Kamer al had plaatsgevonden en als er sprake is van nieuwe feiten? Kan het dan niet alsnog een reden zijn om het vertrouwen in een bewindspersoon op te zeggen? Wat staat controle door de Kamer op financiële en zakelijke belangen bij en na het aantreden van bewindspersonen in de weg? Wat zijn de moeilijkheden waar de regering voor lijkt te vrezen? Op welke wijze kan controle door de Kamer vooraf het beste gerealiseerd worden? Welke wijziging in de regelgeving is daarvoor noodzakelijk?

Naar de mening van de leden van de D66-fractie veronderstelt de regering ten onrechte dat de vragen van het lid Schouw berusten op een gedachte die haaks staat op het uitgangspunt van ons staatsrecht, dat bewindslieden bij hun aantreden na beëdiging het vertrouwen genieten totdat het tegendeel blijkt. Volgt uit dat uitgangspunt niet ook, dat bewindslieden op ieder moment na hun aantreden – hetzij kort, hetzij lang erna – het vertrouwen kunnen verliezen? Zijn er niet ook voorbeelden, waarin bewindslieden reeds kort na hun aantreden moesten terugtreden? En kan zulk een spoedig terugtreden niet ook het gevolg zijn van verlies van vertrouwen, geheel volgens de uitgangspunten van ons staatsrecht? En zou zo'n verlies van vertrouwen niet ook een gevolg kunnen zijn van het door de Kamer verkrijgen van inlichtingen op grond van artikel 68 GW? Deze leden ontvangen hierop graag de reactie van de regering.

De regering lijkt, naar de indruk van de leden van de D66-fractie, door de volgorde van haar betogen, waarin een passage over de huidige regeling ten aanzien van zakelijke belangen van bewindslieden voorafgegaan wordt door een passage over het vertrouwensbeginsel in ons staatsrecht, een verband te willen leggen tussen dat beginsel en haar mededeling dat die regeling berust op het uitgangspunt van vertrouwen. Wil de regering daarmee betogen, dat dit uitgangspunt noodzakelijk voortvloeit uit het staatsrecht? Is niet ook een regeling denkbaar, die uitgaat van een *gezond wantrouwen*, in de alledaagse zin van het woord? Sterker nog, is dat niet het uitgangspunt van alle regelingen met betrekking tot integriteit bij de overheid en het bedrijfsleven? Is dat ook niet voor de hand liggend vanuit de gedachte dat integriteit zo belangrijk is, dat daar bij uitstek geldt dat voorkomen beter is dan genezen?

2.5. Art. 68 GW en verantwoordelijkheid van ministers en de minister-president

De leden van de PvdA-fractie begrijpen uit de brief dat bij het aantreden de bewindspersonen zelf in grote mate verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van verstremgeling van de publieke en semipublieke sfeer. Hierover vindt een gesprek plaats met de formateur, waarna de bewindspersonen eventueel regelingen treffen ten aanzien van relevante financiële en zakelijke belangen. Over de uitkomsten hiervan wordt de Kamer slechts in zeer algemene zin geïnformeerd. Er vindt geen nadere actieve verstrekking plaats van gegevens over de specifieke wijze waarop de belangen op afstand zijn geplaatst. Een bewindspersoon draagt voorts ook zelf de verantwoordelijkheid om niet deel te nemen aan besluitvorming over zaken als deelneming in strijd zou kunnen komen met een goede ambtsuitoefening.

Controle door de volksvertegenwoordiging op dit alles is minimaal, zo constateren de leden van de PvdA-fractie. Bijna het gehele proces vindt binnenskamers plaats, de buitenwereld heeft nauwelijks inzicht in wat er speelt. Het gebrek aan transparantie dat kenmerkend is voor de huidige procedure lijkt gemakkelijk te kunnen leiden tot problemen, zo menen de leden van de PvdA. Kan bijvoorbeeld uitgesloten worden dat de slager zijn eigen vlees keurt? Immers, de aspirant-bewindspersonen hebben een gesprek met een formateur die vaak zelf deel gaat uitmaken van de ministersploeg. Wordt een kritische en onafhankelijke beoordeling hierdoor niet ondermijnd? Is dit geen onwenselijke situatie? En wie controleert of de minister-president zijn eigen belangen wel voldoende op afstand heeft geplaatst? Is dat ook de formateur? Is dat niet wat problematisch als in ogenschouw genomen wordt dat de formateur doorgaans zelf minister-president wordt? Wat heeft de regering erop tegen als de Kamer de rol krijgt om bewindspersonen vooraf te controleren? Wordt daarmee niet een wenselijke extra controle op de schijn van belangenverstremgeling bewerkstelligd?

De leden van de PvdA-fractie wijzen de regering in dit kader ook graag op de problematische ervaringen die Koninkrijkspartner Curaçao recentelijk heeft opgedaan met het screenen van bewindspersonen. Daar lijkt een procedure plaatsgevonden te hebben die vergelijkbaar is met die in Nederland. De tekortkomingen hiervan zijn al te nadrukkelijk naar voren gekomen. Uit het voorval kan worden opgemaakt dat de geldende regelgeving onvoldoende was om de implicatie van belangenverstremgeling van bewindspersonen te voorkomen. Omdat alle informatie intern is gebleven is uiteindelijk de schijn niet weggenomen dat er sprake is van zakelijke en financiële belangen die integriteitsproblemen tot gevolg zouden kunnen hebben. Meer openheid naar de Staten van Curaçao toe zou geleid kunnen hebben tot een adequatere oplossing van deze kwestie. Wat denkt de regering hierover? En onderschrijft zij dat binnen de huidige procedure een soortgelijke situatie zoals die zich heeft voorgedaan op

Curaçao zich ook in Nederland voor zou kunnen doen? Hoe groot zijn de risico's hierop? Hoe denkt de regering dergelijke toestanden hier uit te kunnen sluiten? Deelt zij de mening dat controle door de volksvertegenwoordiging op de financiële en zakelijke belangen van bewindslieden – en hun openheid hierover naar de volksvertegenwoordiging toe – in dit kader een oplossing zou kunnen bieden? Hoe kan dit geregeld worden?

De leden van de D66-fractie vragen of het feit dat kandidaat-bewindspersonen voorafgaand aan hun benoeming een gesprek hebben met de minister-president, waarover hij rapporteert in een brief aan de Tweede Kamer – laatstelijk op 15 oktober 2010 (TK 32 417, nr. 18) – niet een reden is om aan te nemen dat – wat er ook zij van de interpretatie van de regering van art. 68 GW – het hier gaat om een aangelegenheid die verbonden is met het ambt van minister-president, waarover hij aan de Kamer verantwoording dient af te leggen? Waarom zou, indien de Kamer in dat kader nadere inlichtingen van de minister-president vraagt, dit niet vallen onder de inlichtingenplicht van art. 68 GW?

In gelijke zin vragen deze leden of het feit, dat bewindspersonen zelf zorg dienen te dragen voor het voorkomen van verstrengeling van de publieke en niet-publieke sfeer, een voldoende reden is om aan te nemen dat – wat er ook zij van de interpretatie door de regering van art. 68 GW – het hier gaat om een aangelegenheid die verbonden is met het ambt van minister of staatssecretaris, waarover zij aan de Kamer verantwoording dienen af te leggen. Waarom zou, indien de Kamer in dat kader inlichtingen van een bewindspersoon vraagt, dit niet vallen onder de inlichtingenplicht van art. 68 GW?

En is het feit dat iedere bewindspersoon de verantwoordelijkheid draagt om niet deel te nemen aan de besluitvorming over zaken die aan belangen van hemzelf of zijn relaties raken, een voldoende reden om aan te nemen dat – wat er ook zij van de interpretatie door de regering van art. 68 GW – het hier gaat om een aangelegenheid die verbonden is met het ambt van minister of staatssecretaris, waarover zij aan de Kamer verantwoording dienen af te leggen? Waarom zou, indien de Kamer in dat kader inlichtingen van een bewindspersoon vraagt, dit niet vallen onder de inlichtingenplicht van art. 68 GW?

Voorts vragen de aan het woord zijnde leden welke minister verantwoordelijk is voor het beleid met betrekking tot de integriteit van ministers en staatssecretarissen. Mag uit de ondertekening van de brief van 20 december 2002 worden afgeleid dat dit de minister-president is?

Waarom beantwoordt de minister-president vragen over de inhoud en de uitvoering van dit beleid dan niet zelf? Is de minister-president bereid ook persoonlijk verantwoordelijkheid te nemen voor de beantwoording van de in het kader van het onderhavige schriftelijk overleg gestelde vragen?

3. Integriteitsbeleid

3.1. De vervangingsregeling

De leden van de D66-fractie vragen of de regering het voorkomen dat bewindspersonen deelnemen aan de besluitvorming over zaken die raken aan belangen van henzelf of hun relaties werkelijk voldoende geregeld acht met de vervangingsregeling in verband met tijdelijke afwezigheid van een minister. Bedoelt de regering met haar verwijzing daarnaar, dat een bewindspersoon, die in de situatie komt dat hij bij een dergelijke besluitvorming betrokken raakt, ervoor moet zorgen dat hij tijdelijk afwezig is? Zijn er niet minder gekunstelde oplossingen denkbaar waardoor een minister, die in zo'n situatie dreigt te geraken, niet betrokken wordt bij zo'n besluitvorming, terwijl hij toch gewoon aanwezig blijft? Is daarvoor niet nodig dat binnen het ambtelijk apparaat ruimschoots bekend is wat de belangen van de minister en zijn relaties

zijn? Deze leden ontvangen graag de reactie van de regering op deze punten.

3.2. De regeling financiële belangen

De leden van de VVD-fractie gaan er vanuit, dat, als er wordt gekozen voor het op afstand zetten van de financiële en zakelijke belangen, er een goede voorziening wordt getroffen. Maar ter voorkoming van iedere schijn van belangenverstremgeling, vragen deze leden of de regering heeft overwogen om een algemeen toetsingskader op te stellen, dat garandeert dat het op afstand zetten van de belangen op een zodanige manier gebeurt dat bewindslieden geen enkele zeggenschap en invloed hebben, dat deze belangen op geen enkele wijze kunnen raken aan het functioneren van bewindspersonen, en dat belangen-verstremgeling niet aan de orde kan zijn. Is de regering bereid om zo'n algemeen toetsingskader te ontwikkelen en de Tweede Kamer daarover te informeren. Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de regering.

De leden van de VVD-fractie vragen zich af of de landsadvocaat altijd wordt betrokken bij de wijze waarop het beheer over de financiële en andere zakelijke belangen, voor de periode dat iemand bewindspersoon is, op afstand wordt gezet. Aan de hand van het hiervoor door de leden van de VVD-fractie voorgestelde algemeen toetsingskader zou de landsadvocaat standaard hierbij betrokken kunnen worden. De landsadvocaat kan dan aan de hand van dat algemeen toetsingskader een oordeel geven of de wijze waarop afstand is gedaan zodanig is dat belangenverstremgeling te allen tijde wordt voorkomen. Hoe beoordeelt de regering dit? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie.

Als het om de financiële en zakelijke belangen van bewindspersonen gaat, geldt voor bewindspersonen van Financiën een andere regeling dan voor andere bewindspersonen, zo staat in de brief. Wat is in dezen nu precies het verschil tussen de bewindspersonen van Financiën en andere bewindslieden, zo vragen de leden van de VVD-fractie. Mogen andere bewindslieden dan de bewindslieden van Financiën wel zelf beleggen in aandelen van beursgenoteerde beleggingsfondsen? Mogen andere personen wel beleggen voor de minister van Financiën? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de regering.

Is het in kwesties van integriteit, bijvoorbeeld met betrekking van nevenfuncties, niet een algemeen aanvaard uitgangspunt, zo vragen de leden van de D66-fractie, dat actieve openbaarheid bij kan dragen aan het voorkomen van de schijn van belangenverstremgeling en het verlies van vertrouwen in belangrijke instituties? Waarom zou ten aanzien van financiële belangen van bewindspersonen hierop een uitzondering moeten worden gemaakt? Moet niet het belang van integriteit van het openbaar bestuur in dezen zwaarder wegen dan het belang van bescherming van de persoonlijke levenssfeer van bewindspersonen? Deze leden vernemen hierover graag de opvatting van de regering.

De leden van de D66-fractie vragen wat de algemene regels zijn voor financiële en zakelijke belangen, onder meer met betrekking tot het bezit van aandelen in individuele beursgenoteerde ondernemingen, waarop de regering in haar brief van 14 februari 2011 doelt, anders dan die welke zijn vastgelegd in de brief van de minister-president van 20 december 2002. Waar zijn deze regels gepubliceerd? Waar is vastgelegd dat aan de bewindspersonen van Financiën het zelf beleggen in aandelen van beursgenoteerde beleggingsfondsen niet is toegestaan? Waarom gelden niet soortgelijke bepalingen ook voor andere bewindspersonen? Mogen bewindspersonen van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie aandelen bezitten, ook als zij het beheer daarvan op afstand hebben geplaatst, in vennootschappen die een onderneming drijven op het gebied van landbouw, veeteelt, post, telecom en energie? Is er iets

geregeld met betrekking tot belangen van bewindspersonen van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport in bedrijven op het gebied van de zorg? Mogen bewindspersonen van Infrastructuur en Milieu aandelen bezitten in bedrijven op het gebied van de bouw, vervoer en afvalverwerking?

3.3. De effectiviteit en toereikendheid van de huidige regelgeving

De leden van de D66-fractie vragen of de regering erkent dat het op afstand plaatsen van belangen in ondernemingen niet voldoende is om te voorkomen dat de waarde van zo'n belang toeneemt als gevolg van door de overheid verleende vergunningen, opdrachten of subsidies. Zo ja, waarom zijn dan ter zake geen regels gesteld?

Daarop aansluitend vragen deze leden of de regering bereid is om de regeling met betrekking tot de financiële belangen van bewindspersonen, zoals vervat in de brief van de minister-president van 20 december 2002, uit te breiden met voorzieningen die verzekeren dat bewindspersonen niet kunnen deelnemen aan de besluitvorming over aangelegenheden die raken aan hun financiële belangen – óók indien zij het beheer daarover op afstand hebben geplaatst – en aan de belangen van personen en organisaties waarmee zij een band hebben.

De leden van de GroenLinks-fractie bepleiten graag een substantiële uitbreiding van de ministerscode. Elke aantredende bewindspersoon zou zijn of haar zakelijke belangen moeten openbaren en moeten aangeven op welke wijze deze zakelijke belangen op afstand zijn geplaatst, zodat er geen enkel misverstand kan ontstaan en er dus op geen enkele wijze ook maar een schijn van belangenverstrengeling valt te vermoeden. De minister-president, minister van Algemene Zaken, hoort dit niet, zoals thans te doen gebruikelijk is, als een individuele verantwoordelijkheid van de bewindspersonen zelf te zien, maar persoonlijk te controleren en hiervoor in te staan. Deze leden kunnen zich met de beste wil van de wereld niet voorstellen dat dit voorgestelde stelsel van maximale transparantie zou conflicteren met de uitgangspunten van het in Nederland vigerende staatsrecht. Graag ontvangen zij hierop een reactie van de regering.

3.4. Toekomstige functies

De leden van de PvdA-fractie willen in dit verband ook de financiële en zakelijke belangen van voormalig bewindspersonen aan de orde stellen. Is er momenteel regelgeving van kracht die beperkt dat voormalig bewindspersonen snel na hun vertrek een functie kunnen gaan vervullen op terreinen waar zij tot voor kort als bewindspersoon verantwoordelijk voor waren? Zo ja, welke? Zo niet, deelt de regering de mening dat regelgeving hier op zijn plaats zou zijn?

3.5. Maatschappelijke ontwikkelingen

De leden van de D66-fractie vragen of de regering sedert 2002 maatschappelijke ontwikkelingen ziet die aanleiding kunnen geven om het in dat jaar vastgestelde beleid ten aanzien van financiële en zakelijke belangen van bewindspersonen te evalueren. Zouden wellicht de in dit schriftelijk overleg gestelde vragen daar aanleiding toe kunnen geven, zo vragen deze leden. Is het beleid ten aanzien van de integriteit van ambtenaren op sommige ministeries inmiddels niet strenger dan dat ten aanzien van bewindspersonen? (zie in dit verband de Regeling uitvoering integriteitsbeleid EZ/ELI.) Zo ja, welke argumentatie ligt aan deze differentiatie ten grondslag? Is het niet tijd voor een nieuw beleid ten aanzien van de zakelijke belangen van bewindspersonen, met als elementen:

- een lijst van belangen die ministers, gelet op hun portefeuille, niet mogen bezitten («restricted lists») en dus moeten afstoten bij hun aantreden;
- voor zover bewindspersonen wel financiële belangen mogen bezitten, regels omtrent het op afstand plaatsen van het beheer daarvan door onafhankelijke derden (bijvoorbeeld de vrijhandsbeheersovereenkomst);
- voor zover bewindspersonen wel zakelijke en financiële belangen mogen bezitten, regels die waarborgen dat bewindspersonen niet betrokken kunnen zijn bij besluiten die raken aan hun zakelijke en financiële belangen en die van personen waarmee zij een relatie hebben;
- regels omtrent de actieve openbaarmaking van financiële belangen van bewindspersonen.

Deze leden ontvangen op deze punten graag de reactie van de regering.

3.6. Internationale vergelijking

De leden van de D66-fractie wijzen er op dat de onderhavige thematiek niet uniek is voor de Nederlandse context. Kan de regering een overzicht verschaffen van de regelingen die in andere West-Europese landen bestaan voor de openbaarmaking van financiële en/of zakelijke belangen van bewindspersonen? En kan zij daarbij met redenen omkleed aangeven waarom zij regelingen in andere landen, die meer neigen naar openbaarheid, niet nastrevenswaardig acht voor de Nederlandse situatie?

4. Casus

4.1. Algemeen

De leden van de D66-fractie vragen of de regering bereid is te bevorderen dat alle bewindslieden de inlichtingen, gevraagd in de Kamervragen van het lid Schouw van 7 december 2010, die zij in eerste instantie hebben geweigerd te verstrekken (Aanh. Hand. TK 2010–2011, 984), alsnog verstrekken, of althans gedeeltelijk verstrekken, nadat zij ieder afzonderlijk voor alle in die vragen onderscheiden informatie hebben gezien of het belang van de staat zich tegen het verstrekken van die specifieke informatie verzet, en voor zover dat het geval is, daarvoor specifiek per gevraagde informatie een motivering hebben verschaft.

Deelt de regering de mening van deze leden dat indien een bewindspersoon op alle in de vorige vraag bedoelde Kamervragen kan antwoorden met een ontkenning of de mededeling dat deze op hem of haar niet van toepassing zijn, de bescherming van hun persoonlijke levenssfeer niet in het geding is? En deelt de regering dan voorts de mening dat hij of zij in dat geval het geven van een antwoord van die strekking niet kan weigeren met een beroep op aantasting van de persoonlijke levenssfeer, daargelaten wat er zij van de kennelijke interpretatie van art. 68 GW zoals weergegeven in de recente brief?

De leden van de D66-fractie ontvangen graag een overzicht welke bewindspersonen onroerend goed in het buitenland bezitten en welke landen het betreft.

4.2. De minister van Defensie en de minister van Immigratie en Asiel

De leden van de 66-fractie vragen met welke financiële constructie de ministers Hillen en Leers het beheer over een zakelijke onderneming op afstand geplaatst hebben? Mag uit het feit dat in de brief van de minister-president van 15 oktober 2010 hierbij niet – en bij belangen van minister Rosenthal en staatssecretaris Knapen wel – melding wordt gemaakt van

een onafhankelijke derde, worden afgeleid dat onafhankelijke derden in de constructies van de ministers Hillen en Leers geen rol spelen? Waarom hebben zij daarvan afgezien? Kunnen de zakelijke ondernemingen van de ministers Hillen en Leers een raakpunt krijgen met hun portefeuille?

4.3. De minister van Financiën

De leden van de D66-fractie vragen of de zakelijke onderneming van minister De Jager potentieel een raakpunt met zijn portefeuille heeft. Maakt hij in de beheersconstructie met betrekking tot deze onderneming gebruik van onafhankelijke derden? Zo nee, waarom niet?

4.4. De minister van Buitenlandse Zaken

De leden van de D66-fractie vragen of de beheer-bv van minister Rosenthal een relatie heeft met het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement. Is voorzien in een regeling waardoor minister Rosenthal nimmer deel kan nemen aan besluitvorming over het door de staat geven van opdrachten aan deze b.v.?

4.5. De staatssecretaris van Buitenlandse Zaken

De leden van de D66-fractie vragen of de deelneming waarbij staatssecretaris Knapen een belang heeft, potentieel een raakpunt heeft met zijn portefeuille, zowel wat betreft het onderdeel Ontwikkelingssamenwerking als wat betreft zijn coördinerende rol op het gebied van Europese Zaken.

4.6. De staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie

De leden van de SP-fractie vragen sinds wanneer de minister-president op de hoogte is van de zakelijke belangen van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Was dit reeds voor de installatie als staatssecretaris? Was de publiciteit omtrent deze zakelijke belangen sturend voor het handelen van de minister-president, of heeft hij direct ingegrepen toen hem de zakelijke belangen ter ore kwamen? Waarom heeft de staatssecretaris pas op 1 februari jongstleden zijn belangen voor € 1,- op afstand geplaatst? Is de gekozen constructie toegepast op instigatie van de minister-president? Had dit niet dienen te gebeuren voor zijn aantreden of had althans op dat moment kenbaar moeten worden gemaakt hoe zijn belangen op afstand zouden worden geplaatst? Waarom heeft er geen nadere actieve verstrekking van gegevens plaats gevonden over de specifieke wijze waarop de belangen van deze staatssecretaris op afstand zijn geplaatst en waarom is de Kamer eerst geïnformeerd na veel publiciteit en (schriftelijke) vragen van de zijde van de Kamer? Hoe verhoudt deze gedragslijn zich tot de volgende passage in de recente brief: «als er aanleiding ontstaat om te vermoeden dat de persoonlijke financiën of die van een familielid het publieke functioneren beïnvloeden, of omgekeerd, dan kan van de bewindspersoon gevraagd worden in hoeverre hij zorg heeft gedragen dat publieke en persoonlijke sfeer gescheiden zijn.» Is die vraag in het geval van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie aan de orde? De Kamer vraagt, gezien de richtlijn van de minister van Binnenlandse Zaken, dan toch terecht om aanvullende informatie omtrent de zakelijke belangen van de minister? Hoe beoordeelt de regering de rol van de minister-president in dezen? Had de minister-president niet actiever moeten optreden om elke schijn van belangenverstremming te vermijden, zo vragen deze leden.

De leden van de SP-fractie vragen de minister-president of hij van mening is dat de huidige constructie die door de staatssecretaris is gekozen elke

(schijn van) belangenverstrengeling heeft weggenomen en waarom hij die mening is toegedaan.

De leden van de D66-fractie vragen of staatssecretaris Bleker enigerlei betrokkenheid heeft bij een onderneming die potentieel een raakpunt heeft met zijn portefeuille. Welke constructie hanteert hij bij het op afstand plaatsen van het beheer over zijn onroerend goed? Maakt hij daarbij gebruik van onafhankelijke derden? Zo nee, waarom niet?

4.7. De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De leden van de D66-fractie vragen of het bedrijf waarin staatssecretaris Zijlstra een belang potentieel een raakpunt met zijn portefeuille heeft. Maakt hij in de beheersconstructie met betrekking tot deze onderneming gebruik van onafhankelijke derden? Zo nee, waarom niet?

4.8. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

De leden van de D66-fractie vragen wat met betrekking tot staatssecretaris Atsma verstaan wordt onder «relevante» zakelijke en financiële belangen? Betreft het hier belangen die potentieel een raakpunt hebben met zijn portefeuille? Welke constructie hanteert hij bij het op afstand plaatsen van deze belangen? Maakt hij daarbij gebruik van onafhankelijke derden? Zo nee, waarom niet?